

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2019 m. kovo 5 d.*

Turinys

Teisinis pagrindas	3
Sąjungos teisė	3
Reglamentas (EB, Euratomas) Nr. 2988/95	3
Reglamentas (EB) Nr. 659/1999	4
Reglamentas Nr. 794/2004	5
Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006	5
Reglamentas Nr. 800/2008	6
Gairės	7
Estijos teisė	8
Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai	9
Dėl prejudicinių klausimų	12
Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumui	12
Dėl esmės	14
Dėl pirmojo klausimo, susijusio su pagalbos skatinamuoju poveikiu	14
Dėl antrojo klausimo ir ketvirtojo klausimo antros dalies, susijusių su pareiga susigrąžinti neteisėtą pagalbą	17
Dėl trečiojo klausimo, susijusio su teisėtų lūkesčių apsaugos principu	18
Dėl ketvirtojo klausimo pirmos dalies, susijusios su neteisėtos pagalbos susigrąžinimui taikomu senaties terminu	20

* Proceso kalba: estų.

Dėl penktojo klausimo, susijusio su pareiga reikalauti mokėti palūkanas	22
Dėl bylinėjimosi išlaidų	24

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Valstybės pagalba – Reglamentas (EB) Nr. 800/2008 (Bendrasis bendrosios išimties reglamentas) – 8 straipsnio 2 dalis – Skatinamąjį poveikį turinti pagalba – Sąvoka „projekto vykdymo pradžia“ – Nacionalinės valdžios institucijų kompetencija – Neteisėta pagalba – Europos Komisijos arba nacionalinio teismo sprendimo nebuvimas – Nacionalinės valdžios institucijų pareiga savo iniciatyva susigrąžinti neteisėtą pagalbą – Teisinis pagrindas – SESV 108 straipsnio 3 dalis – Bendrasis Sąjungos teisės teisėtų lūkesčių apsaugos principas – Kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos sprendimas suteikti pagalbą pagal Reglamentą Nr. 800/2008 – Aplinkybių, dėl kurių prašymas suteikti pagalbą neatitinka reikalavimų, žinojimas – Teisėtų lūkesčių sukėlimas – Nebuvimas – Senatis – Iš struktūrinio fondo bendrai finansuojama pagalba – Taikytini teisės aktai – Reglamentas (EB, Euratomas) Nr. 2988/95 – Nacionalinės teisės aktai – Palūkanos – Pareiga reikalauti palūkanų – Teisinis pagrindas – SESV 108 straipsnio 3 dalis – Taikytini teisės aktai – Nacionalinės teisės aktai – Veiksmingumo principas“

Byloje C-349/17

dėl *Tallinna Ringkonnakohus* (Talino apeliacinis teismas, Estija) 2017 m. gegužės 18 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2017 m. birželio 13 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Eesti Pagar AS

prieš

Ettevõtlike Arendamise Sihtasutus,

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kuri sudaro pirmininkas K. Lenaerts, A. Arabadžiev (pranešėjas), kolegijų pirmininkai M. Vilaras, E. Regan ir C. Toader, teisėjai E. Juhász, M. Ilešič, J. Malenovský, L. Bay Larsen, D. Šváby ir C. G. Fernlund,

generalinis advokatas M. Wathelet,

posėdžio sekretorė R. Šereš, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2018 m. birželio 18 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Eesti Pagar AS*, atstovaujamos *vandeadvokaadid* R. Paatsi ir T. Biesinger,
- *Ettevõtlike Arendamise Sihtasutus*, atstovaujamos K. Jakobson-Lott,

- Estijos vyriausybės, atstovaujamos N. Grünberg,
- Graikijos vyriausybės, atstovaujamos M. Tassopoulou, D. Tsagkaraki, E. Tsaousi ir A. Dimitrakopoulou,
- Europos Komisijos, atstovaujamos T. Maxian Rusche, B. Stromsky, K. Blanck-Putz ir K. Toomus, padedamų *vandeadvokaat* L. Naaber-Kivisoo,

susipažinęs su 2018 m. rugšėjo 25 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2008 m. rugpjūčio 6 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 800/2008, skelbiančio tam tikrų rūšių pagalbą suderinama su bendrąja rinka taikant Sutarties [107 ir 108 straipsnius] (Bendrasis bendrosios išimties reglamentas) (OL L 214, 2008, p. 3), 8 straipsnio 2 dalies išaiškinimo dėl nacionalinės valdžios institucijoms nustatytos pareigos savo iniciatyva susigrąžinti neteisėtą pagalbą, dėl bendrojo Sąjungos teisės teisėtų lūkesčių apsaugos principo neteisėtos pagalbos susigrąžinimo srityje išaiškinimo, dėl senaties termino, taikomo tuo atveju, jei nacionalinės valdžios institucijos savo iniciatyva susigrąžina neteisėtą pagalbą, ir, galiausiai, dėl valstybių narių pareigos reikalauti mokėti palūkanas, kai vykdomas toks susigrąžinimas.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Eesti Pagar AS* ginčą su *Ettevõtlike Arendamise Sihtasutus* (Verslo paramos fondas, Estija, toliau – EAS) ir *Majandus-ja Kommunikatsiooniministeerium* (Ekonomikos ir ryšių ministerija, Estija, toliau – ministerija) dėl išnagrinėjus administracinį skundą ministerijos patvirtinto EAS sprendimo iš *Eesti Pagar* susigrąžinti 526 300 EUR sumą su palūkanomis, kuri suteikta kaip anksčiau EAS išmokėta pagalba *Eesti Pagar*, teisėtumo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

Reglamentas (EB, Euratomas) Nr. 2988/95

- 3 1995 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamento (EB, Euratomas) Nr. 2988/95 dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos (OL 312, 1995, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 1 sk., 1 t., p. 340) 1 straipsnyje nustatyta:

„1. Siekiant apsaugoti Europos Bendrijų finansinius interesus, šiuo reglamentu nustatomos bendrosios taisyklės, reglamentuojančios vienodus patikrinimus ir administracines priemones bei nuobaudas už Bendrijos teisės aktų pažeidimus.

2. „Pažeidimas“ – tai bet kuris Bendrijos teisės aktų nuostatų pažeidimas, susijęs su ekonominės veiklos vykdytojo veiksmų ar neveikimo, dėl kurio Bendrijų bendrajam biudžetui ar jų valdomiems biudžetams padaroma žala sumažinant ar iš viso prarandant pajamas, gaunamas iš tiesiogiai Bendrijų vardu surinktų nuosavų lėšų, arba darant nepagrįstas išlaidas.“

4 Šio reglamento 3 straipsnio 1 dalies pirmoje ir trečioje pastraipose nustatyta:

„Patraukimo atsakomybės senaties terminas – ketveri metai nuo tada, kai buvo padarytas 1 straipsnio 1 dalyje nurodytas pažeidimas. Atskirų sektorių taisyklėse gali būti nustatytas trumpesnis senaties terminas, tačiau ne trumpesnis kaip treji metai.

<...>

Senaties eiga nutrūksta, jeigu kompetentinga institucija imasi bet kokio su pažeidimo tyrimu ar teisiniu nagrinėjimu susijusio veiksmo, apie kurį pranešama atitinkamam asmeniui. Senaties eiga atsinaujina po kiekvieno ją nutraukusio veiksmo.“

5 Šio reglamento 4 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Įvykdžius bet kokį pažeidimą, neteisėtai įgyta nauda paprastai panaikinama:

– įpareigojant <...> grąžinti neteisėtai įgytas sumas,

<...>

2. Taikant 1 dalyje nurodytas priemones apsiribojama įgytos naudos panaikinimu ir, jei taip yra numatyta, palūkanomis, kurias galima nustatyti pagal vienodą palūkanų normą.“

6 Reglamento Nr. 2988/95 5 straipsnio 1 dalies b punkte nurodyta:

„Padarius tyčinius pažeidimus arba pažeidimus dėl aplaidumo gali būti skiriamos šios administracinės nuobaudos:

<...>

b) reikalavimas sumokėti didesnę sumą negu neteisėtai gautos arba vengiamos mokėti sumos, tam tikrais atvejais pridėjus palūkanas; <...>“

Reglamentas (EB) Nr. 659/1999

7 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 659/1999, nustatančio išsamias [SESV 108] straipsnio taikymo taisykles (OL 83, 1999, p. 1, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 1 t., p. 339), 14 straipsnio ir 2 dalyje nustatyta:

„Pagalbą, kurią reikia išieškoti [susigrąžinti] pagal sprendimą išieškoti [susigrąžinti] pagalbą, sudaro palūkanos, atitinkančios tam tikrą Komisijos nustatytą normą. Palūkanos mokamos nuo neteisėtos pagalbos išmokėjimo gavėjui dienos iki jos išieškojimo [susigrąžinimo] dienos.“

8 Šio reglamento 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Komisijos įgaliojimams išieškoti [susigrąžinti] pagalbą taikomas dešimties metų senaties terminas.“

Reglamentas Nr. 794/2004

- 9 2004 m. balandžio 21 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 794/2004, įgyvendinančio Reglamentą (EB) Nr. 659/1999 (OL L 140, 2004, p. 1, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 4 t., p. 3), su pakeitimais, padarytais 2008 m. sausio 30 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 271/2008 (OL L 82, 2008, p. 1) (toliau – Reglamentas Nr. 794/2004), 9 straipsnyje nustatyta:

„1. Valstybės pagalbos, suteiktos pažeidžiant Sutarties [108 straipsnio] 3 dalį, susigrąžinimui taikytina palūkanų norma – tai metinė procentinė norma, kurią prieš kiekvienus kalendorinius metus nustato Komisija, nebent kitaip numatyta konkrečiame sprendime.

2. Palūkanų norma apskaičiuojama pridedant 100 bazinių punktų prie vienerių metų pinigų rinkos palūkanų normos. Jeigu ta norma nežinoma, taikoma trijų mėnesių pinigų rinkos palūkanų norma arba, [jos] nesant, valstybės obligacijų palūkanų norma.

3. Nesant patikimos pinigų rinkos, valstybės obligacijų palūkanų normos, neturint lygiaverčių duomenų ar išimtinėmis aplinkybėmis Komisija, glaudžiai bendradarbiaudama su atitinkama (-omis) valstybe (-ėmis) nare (-ėmis), gali nustatyti susigrąžinimo palūkanų normą pagal kitokį metodą ir remdamasi turima informacija.

4. Susigrąžinimo palūkanų norma bus tikslinama kartą per metus. Bazinė palūkanų norma bus apskaičiuojama pagal atitinkamų metų rugsėjo, spalio ir lapkričio mėn. nustatytas vienerių metų pinigų rinkos palūkanų normas. Taip apskaičiuota palūkanų norma bus taikoma kitais metais.

5. Be to, siekiant atsižvelgti į reikšmingus ir staigius pokyčius, palūkanų norma bus perskaičiuojama kiekvieną kartą, kai vidutinė norma, apskaičiuota remiantis trijų praėjusių mėnesių duomenimis, nuo galiojančios normos skirsis daugiau kaip 15 %. Ši naujoji norma įsigalioja pirmąją antrojo mėnesio, einančio po mėnesių, kurių duomenys buvo panaudoti skaičiavimams, dieną.“

- 10 Reglamento Nr. 794/2004 11 straipsnyje nurodyta:

„1. Taikoma toji palūkanų norma, kuri buvo taikoma tą dieną, kai neteisėta pagalba buvo perduota gavėjo dispozicijon.

2. Palūkanų norma taikoma pagrindinei sumai ir susikaupusioms palūkanoms iki tos dienos, kai pagalba bus susigrąžinta. Nuo susikaupusių palūkanų ankstesniaisiais metais skaičiuojamos palūkanos kiekvienais vėlesniaisiais metais.

3. Šio straipsnio 1 dalyje minėta palūkanų norma taikoma visą laikotarpį iki susigrąžinimo dienos. Tačiau jei nuo neteisėtos pagalbos perdavimo gavėjui disponuoti ir pagalbos susigrąžinimo dienos praėjo daugiau kaip vieneri metai, palūkanų norma kasmet perskaičiuojama pagal perskaičiavimo metu galiojančią normą.“

Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006

- 11 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1083/2006, nustatančio bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1260/1999 (OL L 210, 2006, p. 25), 101 straipsnyje nustatyta:

„Komisijos atliekamas finansinis koregavimas nepažeidžia valstybės narės pareigos siekti susigrąžinti sumas pagal šio reglamento 98 straipsnio 2 dalį ir susigrąžinti valstybės pagalbą pagal [SESV 107] straipsnį ir pagal [Reglamento Nr. 659/1999] 14 straipsnį.“

Reglamentas Nr. 800/2008

12 Reglamento Nr. 800/2008 1, 2, 5, 28 ir 29 konstatuojamosiose dalyse nustatyta:

„1) [1998 m. gegužės 7 d. Tarybos] reglamentu (EB) Nr. 994/98 [dėl Europos bendrijos steigimo sutarties 92 ir 93 straipsnių taikymo kai kurioms horizontalios valstybės pagalbos rūšims (OL L 142, 1998, p. 1, 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 1 t., p. 312] Komisija įgaliota pagal [SESV 107] straipsnį paskelbti, kad, esant tam tikroms sąlygoms, pagalba mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI), pagalba moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai, pagalba aplinkos apsaugai, pagalba užimtumui bei mokymui ir pagalba, kuri atitinka kiekvienai valstybei narei Komisijos patvirtintą regioninės pagalbos žemėlapi, yra suderinama su bendrąja rinka ir jai netaikomas reikalavimas pranešti pagal [SESV 108] straipsnio 3 dalį.

2) Komisija daugelyje sprendimų taikė [SESV 107 ir 108] straipsnius ir įgijo pakankamos patirties bendriesiems suderinamumo kriterijams, kurie taikomi pagalbai MVI, pagalbai investicijų forma, teikiamai remiamose teritorijose ir už jų ribų, pagalbai rizikos kapitalo schemų forma ir pagalbai mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir naujovių diegimo srityje, apibrėžti <...>

<...>

5) Pagal šį reglamentą išimtis turėtų būti taikoma bet kokiai visas atitinkamas šio reglamento sąlygas atitinkančiai pagalbai ir bet kokiai pagalbos schemai, jeigu bet kokia pagal šią schemą teikiama individuali pagalba atitinka visas atitinkamas šio reglamento sąlygas. <...>

<...>

28) Siekiant užtikrinti, kad pagalba būtų būtina ir skatintų toliau plėtoti tam tikrą veiklą ar projektus, šis reglamentas neturėtų būti taikomas pagalbai veiklai, kurią gavėjas jau vykdo įprastomis rinkos sąlygomis. Bet kokios pagalbos MVI, kuriai taikomas šis reglamentas, atveju turėtų būti laikoma, kad tokia paskata egzistuoja, jei, prieš pradėdama veiklą, susijusią su remiamo projekto ar veiklos įgyvendinimu, MVI pateikia paraišką valstybei narei. <...>

29) Skirdamos bet kokią pagalbą, kuriai taikomas šis reglamentas, gavėjui, kuris yra didelė įmonė, be MVI taikomų sąlygų, valstybės narės turėtų įsitikinti, kad gavėjas vidiniame dokumente išanalizavo savo pajėgumą įgyvendinti remiamą projektą ar veiklą tuo atveju, jeigu jam bus suteikta pagalba, ir tuo atveju, jei tokia pagalba nebus suteikta. <...>“

13 Reglamento Nr. 800/2008 3 straipsnyje numatyta:

1. Visas šio reglamento I skyriaus sąlygas ir atitinkamas šio reglamento II skyriaus nuostatas atitinkančios pagalbos schemas laikomos suderinamomis su bendrąja rinka, kaip apibrėžta [SESV 107] straipsnio 3 dalyje, ir joms netaikomas [SESV 108] straipsnio 3 dalyje numatytas reikalavimas pranešti, jeigu bet kokia pagal tokią schemą suteikta individuali pagalba atitinka visas šio reglamento sąlygas ir jei schemoje pateikiama aiški nuoroda į šį reglamentą, nurodant jo pavadinimą ir paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* numerį.

2. Pagal 1 dalyje minėtą schemą suteikta individuali pagalba laikoma suderinama su bendrąja rinka, kaip apibrėžta [SESV 107] straipsnio 3 dalyje, ir jai netaikomas [SESV 108] straipsnio 3 dalyje numatytas reikalavimas pranešti, jeigu pagalba atitinka visas šio reglamento I skyriaus sąlygas bei atitinkamas šio reglamento II skyriaus nuostatas ir jeigu individualios pagalbos priemonėje pateikiama aiški nuoroda į atitinkamas šio reglamento nuostatas ir jos nurodomos, taip pat nurodomas šio reglamento pavadinimas ir paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* numeris.

3. Visas šio reglamento I skyriaus sąlygas ir atitinkamas šio reglamento II skyriaus nuostatas atitinkanti *ad hoc* pagalba laikoma suderinama su bendrąja rinka, kaip apibrėžta [SESV 107] straipsnio 3 dalyje, ir jai netaikomas [SESV 108 straipsnio] 3 dalyje numatytas reikalavimas pranešti, jeigu bet kokios tokios pagalbos priemonėje pateikiama aiški nuoroda į atitinkamas šio reglamento nuostatas ir jos nurodomos, taip pat nurodomas šio reglamento pavadinimas ir paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* numeris.“

14 Šio reglamento 8 straipsnio 1–3 ir 6 dalyse nustatyta:

„1. Pagal šį reglamentą išimtis taikoma tik pagalbai, kuri turi skatinamąjį poveikį.

2. MVĮ skiriama pagalba, kuriai taikomas šis reglamentas, laikoma turinti skatinamąjį poveikį, jei, prieš pradėdamas vykdyti projektą ar veiklą, gavėjas pateikia paraišką dėl pagalbos konkrečiai valstybei narei.

3. Didelėms įmonėms skiriama pagalba, kuriai taikomas šis reglamentas, laikoma turinti skatinamąjį poveikį, jei ne tik įvykdoma 2 dalyje nustatyta sąlyga, bet jei ir valstybė narė, prieš suteikdama atitinkamą individualią pagalbą, įsitikina, kad gavėjo parengtuose dokumentuose matyti pagalbos skatinamasis poveikis pagal vieną ar daugiau iš šių kriterijų:

<...>

6. Jei nesilaikoma 2 ir 3 dalyse išdėstytų sąlygų, išimtis pagal šį reglamentą netaikoma visai pagalbos priemonei.“

Gairės

15 2007–2013 m. nacionalinės regioninės pagalbos teikimo gairių (2006/C 54/08) (OL C 54, 2006, p. 13, toliau – gairės) 38 punkte pažymėta:

„Svarbu užtikrinti, kad regioninė pagalba skatintų investicijas, kurių kitu atveju remiamose teritorijose nebūtų. Todėl pagalbą pagal pagalbos schemas galima suteikti tik tada, kai gavėjas pateikė paraišką dėl pagalbos ir už schemas administravimą atsakinga valdžios institucija raštu patvirtino⁽³⁹⁾, remdamasi išsamiu patikrinimu, kad projektas iš esmės atitinka schemoje nustatytus reikalavimus prieš pradėdamas projekto darbus⁽⁴⁰⁾. Visose pagalbos schemose taip pat turi būti aiškiai nurodomos abi sąlygos⁽⁴¹⁾. *Ad hoc* pagalbos atveju kompetentinga institucija turi prieš pradėdamas projekto darbus pateikti ketinimų raštą dėl pagalbos suteikimo, kuris priklauso nuo to, ar Komisija pagalbą patvirtina. Jei darbai pradėdami anksčiau, nei išpildomos šiame punkte nustatytos sąlygos, laikoma, kad visas projektas neatitinka reikalavimų pagalbai gauti.“

16 Šių gairių 40 išnašoje (versijoje estų kalba – 39 išnaša) pažymėta:

„„Pradėti darbus“ reiškia arba pradėti statybos darbus, arba suteikti pirmąjį tvirtą įsipareigojimą užsakyti įrangą. Sąvoka neapima preliminarios ekonominio pagrįstumo analizės.“

Estijos teisė

- 17 Nuo 2012 m. sausio 1 d. iki 2014 m. birželio 30 d. galiojusios redakcijos 2006 m. gruodžio 7 d. *Perioodi 2007–2013 struktuuritoetuse seadus* (Struktūrinės paramos 2007–2013 m. laikotarpiu įstatymas) (RT I 2006, 59, 440, toliau – STS) 26 straipsnio „Pagalbos susigrąžinimas“ 5 ir 6 dalyse nustatyta:

„5) Sprendimas dėl pagalbos susigrąžinimo gali būti priimtas ne vėliau nei 2025 m. gruodžio 31 d. [Reglamento 1083/2006] 88 straipsnyje reglamentuotu atveju sprendimas dėl susigrąžinimo gali būti priimtas iki Respublikos Vyriausybės nustatyto dokumentų saugojimo termino pabaigos.

6) Respublikos Vyriausybė nustato pagalbos susigrąžinimo ir grąžinimo sąlygas ir procedūrą.“

- 18 STS 28 straipsnio „Palūkanos ir delspinigiai“ 1–3 dalyse nustatyta:

„1) Nuo negrąžintos paramos, kuri yra susigrąžinama remiantis šio įstatymo 26 straipsnio 1 ir 2 dalimis, sumos skaičiuojamos palūkanos. Nuo negrąžintos paramos sumos skaičiuojama palūkanų norma yra šešių mėnesių EURIBOR norma, pridedant 5 % kasmet. Palūkanos skaičiuojamos už 360 dienų laikotarpį.

(1¹) Palūkanų nereikalaujama, jeigu susigrąžinamas gautas pelnas, o pagalbos gavėjas, vadovaudamasis šio įstatymo 21 straipsnio 2 dalyje nustatyta procedūra, yra įvykđęs pareigą pranešti apie iš projekto gautą pelną.

2) Palūkanos skaičiuojamos nuo tos dienos, kurią įsigalioja sprendimas dėl susigrąžinimo; remiamasi palūkanų norma, galiojusia paskutinę prieš kalendorinį mėnesį, kurį buvo priimtas sprendimas, ėjusio mėnesio darbo dieną. Jeigu prašant paramos ar ją naudojant buvo įvykdyta nusikalstama veika, palūkanos skaičiuojamos nuo paramos suteikimo dienos, taikant tą dieną galiojusią palūkanų normą.

3) Palūkanos skaičiuojamos iki tos dienos, kada parama grąžinama, tačiau ne ilgiau nei iki grąžinimo termino, o atidėjimo atveju – iki galutinio grąžinimo termino. <...>“

- 19 2006 m. gruodžio 22 d. *Vabariigi Valitsuse määrus Nr. 278 „Toetuse tagasinõudmise ja tagasimaksmise ning toetuse andmisel ja kasutamisel toimumud rikkumisest teabe edastamise tingimused ja kord“* (Vyriausybės nutarimas Nr. 278 „Paramos susigrąžinimo ir grąžinimo ir informacijos apie suteikiant ir naudojant paramą padarytą pažeidimą perdavimo sąlygos ir procedūra“) (RT I 2006, 61, 463), kuris buvo priimtas remiantis būtent STS 26 straipsnio 6 dalimi, 11 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Sprendimą dėl paramos susigrąžinimo kompetentinga institucija savo nuožiūra priima per 45 kalendorines dienas, o jeigu susigrąžinama daugiau nei 127 823 EUR – per 90 kalendorinių dienų, skaičiuojant nuo tos dienos, kada institucija sužinojo apie paramos susigrąžinimo priežastis. Pagrįstais atvejais terminas sprendimui priimti gali būti protingai pratęstas.“

- 20 2008 m. birželio 4 d. *Majandus- ja kommunikatsiooniministri määrus Nr. 44 „Tööstusettevõtja tehnoloogiainvesteeringu toetamise tingimused ja kord“* (Ekonomikos ir ryšių ministro įsakymas Nr. 44 dėl pramonės įmonių investicijų į technologijas rėmimo sąlygų ir procedūros) (RTL 2008, 48, 658) 1 straipsnis „Taikymo sritis“ suformuluotas taip:

1) Pramonės įmonių investicijų į technologijas rėmimo sąlygos ir procedūra <...> nustatytos siekiant įgyvendinti veiksmų programos prioritetinės krypties „ekonominės aplinkos gerinimas“ „įmonių inovatyvumo ir augimo“ tikslus.

2) Kaip [parama] gali būti suteikta: 1) regioninė pagalba, kuri teikiama laikantis [Reglamento Nr. 800/2008] nuostatų ir kuriai taikomos šio reglamento ir *konkurentsiseadus* (Konkurencijos įstatymas) 34² straipsnio nuostatos; <...>“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 21 2008 m. rugpjūčio 28 d. *Eesti Pagar* sudarė sutartį su *Kauko-Telko Oy*, pagal kurią ji įsipareigojo įsigyti forminės duonos ir skrudintos duonos gamybos liniją už 2 770 000 EUR. Pagal sutarties nuostatas ši sutartis įsigaliojo, kai 2008 m. rugsėjo 3 d. buvo atliktas pirmas 5 % dydžio mokėjimas.
- 22 2008 m. rugsėjo 29 d. *Eesti Pagar* su *AS Nordea Finance Estonia* sudarė išperkamosios nuomos sutartį, paskui 2008 m. spalio 13 d. buvo sudaryta trišalė pardavimo sutartis, kuria *Kauko-Telko* įsipareigojo šią duonos gamybos liniją parduoti *Nordea Finance Estonia*, o ši įsipareigojo ją perleisti *Eesti Pagar* išperkamosios nuomos būdu. Ši sutartis įsigaliojo ją pasirašius.
- 23 2008 m. spalio 24 d. *Eesti Pagar*, remdamasi 2008 m. birželio 4 d. ministro įsakymo Nr. 44 1 straipsniu, pateikė EAS prašymą dėl pagalbos suteikimo įsigyjant ir įrengiant minėtą duonos gamybos liniją. 2009 m. kovo 10 d. sprendimu EAS patenkino šį prašymą ir suteikė 526 300 EUR paramą. Per posėdį Teisingumo Teisme buvo paaiškinta, kad ši pagalba buvo bendrai finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo (ERPF).
- 24 2013 m. sausio 22 d. raštu EAS informavo *Eesti Pagar*, kad 2008 m. rugpjūčio 28 d. sudaryta pardavimo sutartis neatitinka Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalyje nustatytos pagalbos skatinamojo poveikio sąlygos, todėl *Eesti Pagar* buvo suteikta neteisėta valstybės pagalba. *Eesti Pagar*, manydama, kad valstybės pagalba, kuria ji pasinaudojo, yra skatinamoji, priešingai, nei tame pačiame rašte jai patarė EAS, nesikreipė į Komisiją su prašymu patvirtinti šią pagalbą.
- 25 2013 m. liepos 12 d. raštu EAS informavo *Eesti Pagar*, kad dėl šio pažeidimo pradėjo neatitikties procedūrą ir numato susigrąžinti išmokėtą 526 300 EUR dydžio pagalbą.
- 26 2014 m. sausio 8 d. EAS priėmė sprendimą dėl pagalbos sumos susigrąžinimo iš *Eesti Pagar* kartu su 98 454 EUR sudėtinėmis palūkanomis už laikotarpį nuo pagalbos išmokėjimo dienos iki jos susigrąžinimo dienos, kaip nustatyta Reglamento Nr. 794/2004 9 straipsnyje ir STS 28 straipsnyje. Kaip teigiama šiame sprendime, 2012 m. gruodžio mėn. atlikto *ex post* patikrinimo metu nustatyta, kad 2008 m. rugpjūčio 28 d. pardavimo sutartis buvo sudaryta prieš prašymo dėl pagalbos suteikimo pateikimą EAS, todėl Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalyje nurodytas skatinamasis poveikis nebuvo įrodytas.
- 27 2014 m. vasario 10 d. *Eesti Pagar* pateikė administracinį skundą dėl šio sprendimo, jis buvo atmestas 2014 m. kovo 21 d. ministro sprendimu Nr. 14-0003.
- 28 2014 m. balandžio 21 d. *Eesti Pagar* pateikė *Tallinna Halduskohus* (Talino administracinis teismas, Estija) ieškinį, kuriuo visų pirma prašė panaikinti EAS sprendimą dėl susigrąžinimo ir šį sprendimą patvirtinantį ministro sprendimą arba, nepatenkinus pirmojo reikalavimo, pripažinti tuos sprendimus neteisėtais, kiek jie susiję su aptariamą pagalbą susigrąžinimu, arba, nepatenkinus ir šių reikalavimų, panaikinti tuos sprendimus tiek, kiek jais reikalaujama sumokėti palūkanas. 2014 m. lapkričio 17 d. sprendimu šis teismas atmetė visą šį ieškinį.
- 29 2014 m. gruodžio 16 d. *Eesti Pagar* pateikė apeliacinį skundą dėl šio sprendimo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, o šis 2015 m. rugsėjo 25 d. sprendimu jį atmetė.
- 30 2015 m. spalio 26 d. *Eesti Pagar* pateikė kasacinį skundą, jį 2016 m. birželio 9 d. sprendimu *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas, Estija) patenkino iš dalies ir panaikino prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo sprendimą bei 2014 m. sausio 8 d. sprendimo dėl susigrąžinimo rezoliucinės dalies

1.1 punktą ir šio sprendimo 1.2 punkto dalį, susijusią su palūkanomis. Be to, šis teismas grąžino bylą iš naujo nagrinėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimas, be kita ko, grindžiamas šiais argumentais:

- tvirtas įsipareigojimas pirkti įrangą prieš pateikiant paraišką dėl pagalbos nepanaikina skatinamojo poveikio, jeigu pirkėjas gali, nepatirdamas pernelyg didelių sunkumų, atsisakyti sutarties, jeigu pagalba neskiriama, o nagrinėjamu atveju to paneigti negalima,
- jokia Europos Sąjungos teisės nuostata tiesiogiai ir imperatyviai nereikalaujama, kad valstybės narės susigrąžintų neteisėtą pagalbą be Komisijos sprendimo, nes sprendimą dėl tokios pagalbos susigrąžinimo valstybės narės iniciatyva savo nuožiūra priima jos valdžios institucijos,
- kai pagalba susigrąžinama suinteresuotosios valstybės narės iniciatyva, reikia atlikti diskrecinį įvertinimą, atsižvelgiant į pagalbos gavėjo teisėtus lūkesčius, kurių gali kilti dėl nacionalinės valdžios institucijos veiksmų,
- nors šiuo atveju nėra aišku, kad taikomas Reglamento Nr. 2988/95 3 straipsnio 1 dalyje nustatytas ketverių metų senaties terminas tais atvejais, jei susigrąžinama valstybės narės išmokėta struktūrinė parama, bet kuriuo atveju Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalyje nustatytas dešimties metų senaties terminas negali būti taikomas nesant Komisijos sprendimo dėl pagalbos susigrąžinimo ir
- nei Estijos, nei Sąjungos teisėje nėra teisinio pagrindo reikalauti palūkanų už laikotarpį nuo pagalbos išmokėjimo iki jos susigrąžinimo, nes, be kita ko, pagal Reglamento Nr. 659/1999 14 straipsnio 2 dalies pirmą sakinį Reglamento Nr. 794/2004 9 ir 11 straipsniai taikomi tik palūkanoms, susijusioms su pagalba, kuri turi būti susigrąžinta pagal Komisijos sprendimą, o Reglamento Nr. 2988/95 4 straipsnio 2 dalyje ir 5 straipsnio 1 dalies b punkte nenustatyta pareiga mokėti palūkanas, tačiau šiose nuostatose daroma prielaida, kad tokia pareiga nustatyta Sąjungos arba valstybių narių teisės aktuose.

31 Tokiu būdu atnaujintame procese prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme *Eesti Pagar*, be kita ko, tvirtina, kad sutartys, kurias ji sudarė 2008 m. rugpjūčio 28 d., rugsėjo 29 d. ir spalio 13 d., nebuvo privalomos, nes atsisakymo skirti pagalbą atveju ji galėjo jas lengvai nutraukti, padengusi nedideles sutarties nutraukimo išlaidas. Duonos gamybos linijos įsigijimo ir įrengimo projektas nebūtų įvykdytas be prašomos pagalbos, o EAS būtų turėjusi iš esmės išnagrinėti jos skatinamąjį poveikį.

32 Ši bendrovė taip pat teigia, kad apie sutarčių sudarymą EAS buvo žinoma tuo momentu, kai buvo pateikta paraiška dėl pagalbos, ir kad jas sudaryti prieš pateikiant šį prašymą rekomendavo jo atstovas. Taigi skyręs prašomą pagalbą EAS šiai bendrovei sukėlė teisėtų lūkesčių dėl pagalbos teisėtumo.

33 Be to, *Eesti Pagar* teigia, kad EAS neturi jokios pareigos susigrąžinti aptariamą pagalbą, kad jos nebegalima susigrąžinti pagal Vyriausybės nutarimo Nr. 278 11 straipsnio 1 dalyje, STS 26 straipsnio 6 dalyje ir net pagal Reglamento Nr. 2988/95 3 straipsnio 1 dalyje nustatytą senaties taisyklę ir kad reikalaujamos palūkanos prieštarauja STS 27 straipsnio 1 daliai ir 28 straipsnio 1–3 dalims.

34 EAS ir ministerija mano, kad paraiška dėl pagalbos neatitiko Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalyje numatytų sąlygų ir kad, be kita ko, pagal Reglamento Nr. 1083/2006 101 straipsnį EAS privalėjo reikalauti, kad *Eesti Pagar* grąžintų pagalbą.

35 EAS neigia, kad paraiškos dėl pagalbos nagrinėjimo momentu jis žinojo apie 2008 m. rugpjūčio 28 d., rugsėjo 29 d. ir spalio 13 d. *Eesti Pagar* sudarytas sutartis ir kad rekomendavo jas sudaryti. Taigi jis nesukėlė jokių teisėtų lūkesčių tai bendrovei. Ministerija mano, kad bet kuriuo atveju nei pagalbos gavėjo sąžiningumas, nei administracinės institucijos veiksmai neatleidžia nuo pareigos grąžinti neteisėtą pagalbą.

- 36 EAS ir ministerija mano, kad Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalyje numatytas dešimties metų senaties terminas bent jau pagal analogiją yra taikomas šiuo atveju, o pareiga sumokėti palūkanas kyla iš to reglamento 14 straipsnio 2 dalies.
- 37 2016 m. gruodžio 30 d. Komisija, kaip *amicus curiae*, pateikė pastabas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.
- 38 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, pirma, kad nors pagal nacionalinės teisės normą jam yra privalomas 2016 m. birželio 9 d. *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas) sprendime pateiktas teisės klausimo vertinimas, remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, galima teigti, kad tokia taisyklė nereiškia, kad jis negali pasinaudoti SESV 267 straipsnyje numatyta galimybe pateikti Teisingumo Teismui klausimus dėl Sąjungos teisės išaiškinimo.
- 39 Antra, jis pažymi, kad *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas) analizė, pagal kurią galima vertinti klausimą, ar asmuo, pateikęs paraišką dėl pagalbos, turėjo galimybę, jei ta pagalba jam nebūtų suteikta, nutraukti sutartis be pernelyg didelių sunkumų, grindžiama Teisingumo Teismo jurisprudencija, susijusia ne su nacionalinės valdžios institucijų kompetencija pagal Bendrąjį bendrosios išimties reglamentą, o su individualiu vertinimu, kurį Komisija atliko remdamasi SESV 107 straipsnio 3 dalimi. Vis dėlto jam kyla abejonių, ar šią jurisprudenciją galima taikyti skatinamojo poveikio vertinimui, kurį suinteresuotoji valstybė narė atliko remdamasi Reglamentu Nr. 800/2008, ir kyla klausimas, ar šios valstybės narės valdžios institucija turi kompetenciją iš esmės vertinti, ar aptariama pagalba turi skatinamąjį poveikį.
- 40 Trečia, šis teismas mano, kad iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos nėra aišku, ar valstybė narė, priimdama sprendimą susigrąžinti neteisėtą pagalbą atitinkamo sprendimo nepriėmus Komisijai, gali remtis nacionaliniais administracinio proceso teisės principais ir atsižvelgti į teisėtus lūkesčius, kurių nacionalinės valdžios institucija sukėlė pagalbos gavėjui.
- 41 Ketvirta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad taip pat neaišku, ar valstybės narės valdžios institucijos priimto sprendimo susigrąžinti neteisėtą pagalbą atveju reikia remtis Reglamento Nr. 2988/95 3 straipsnio 1 dalyje nustatytu ketverių metų senaties terminu, ar dešimties metų senaties terminu, numatytu Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalyje.
- 42 Penkta, šis teismas pažymi, kad nors *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas) iš dalies išsprendė ginčą, kiek jis susijęs su palūkanomis, ir panaikino sprendimą dėl susigrąžinimo tiek, kiek juo *Eesti Pagar* buvo įpareigota sumokėti palūkanas, siekiant išnagrinėti jam pateiktą bylą, vis dėlto reikia žinoti sąlygas, kurias dėl palūkanų mokėjimo nustato Sąjungos teisė, kai neteisėta pagalba susigrąžinama valstybės narės iniciatyva.
- 43 Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nėra pakankamai aiškiai išspręstas klausimas, ar valstybės narės valdžios institucija, savo iniciatyva susigrąžindama neteisėtą pagalbą, privalo remtis SESV 108 straipsnio 3 dalyje išdėstytais tikslais ir neturi atsižvelgti į taikomas nacionalinės teisės normas dėl reikalavimo mokėti palūkanas, ir apskaičiuoti tas palūkanas pagal Reglamento Nr. 794/2004 9 ir 11 straipsnių nuostatas.
- 44 Būtent tokiomis aplinkybėmis *Tallinna Ringkonnakohus* (Talino apeliacinis teismas, Estija) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
- „1. Ar [Reglamento Nr. 800/2008] 8 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal šią nuostatą tuomet, kai remiama veikla yra, pavyzdžiui, įrangos įsigijimas ir atitinkama šios įrangos pirkimo–pardavimo sutartis buvo sudaryta, yra laikoma, kad „projektas ar veikla“ buvo pradėti vykdyti? Ar valstybių narių institucijos turi teisę vertinti minėtoje nuostatoje nustatyto kriterijaus pažeidimą, atsižvelgdamos į sutarties, kuri pažeidžia skatinamojo poreikio reikalavimą, nutraukimo išlaidas?

Jeigu valstybių narių institucijos tokią teisę turi, kokio dydžio išlaidoms (procentais), kurių atsiranda nutraukiant sutartį, esant galima laikyti, kad jos, vertinamos atitikties skatinamojo poveikio reikalavimui aspektu, yra pakankamai nereikšmingos?

2. Ar valstybės narės institucija privalo savo suteiktą neteisėtą pagalbą susigrąžinti taip pat tuomet, kai <...> Komisija nėra priėmusi atitinkamo sprendimo?
3. Jeigu valstybės narės institucija nusprendžia suteikti pagalbą – darydama klaidingą prielaidą, kad tai yra pagalba, kuri atitinka [Reglamento Nr. 800/2008] sąlygas, nors iš tiesų teikiama pagalba yra neteisėta, – ar tokiu atveju pagalbos gavėjai gali remtis teisėtais lūkesčiais? Visų pirma, ar gavėjų teisėtiems lūkesčiams pagrįsti pakanka to, kad valstybės narės institucija, suteikdama neteisėtą pagalbą, žinojo apie aplinkybes, dėl kurių bendroji išimtis pagalbai nėra taikoma?

Jeigu į pirmiau pateiktą prejudicinį klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar būtina tarpusavyje palyginti viešąjį interesą ir pavienio asmens interesą? Ar juos atitinkamai lyginant turi reikšmės tai, ar dėl nagrinėjamo pagalbos atvejo Europos Komisija yra priėmusi sprendimą pripažinti šią pagalbą nesuderinama su bendrąja rinka?

4. Koks senaties terminas taikomas neteisėtos pagalbos susigrąžinimui, kuri vykdo valstybės narės institucija? Ar šis terminas yra dešimt metų, t. y. laikotarpis, kuriam praėjus pagal [Reglamento Nr. 659/1999] 1 ir 15 straipsnius pagalba tampa esama pagalba ir jos nebegalima susigrąžinti, ar ketveri metai pagal [Reglamento Nr. 2988/95] 3 straipsnio 1 dalį?

Kokiu teisiniu pagrindu galima grįsti susigrąžinimą, jeigu pagalba buvo suteikta iš struktūrinio fondo: [SESV] 108 straipsnio 3 dalimi ar [Reglamentu Nr. 2988/95]?

5. Ar valstybės narės institucija, susigrąžindama neteisėtą pagalbą, privalo reikalauti iš gavėjo sumokėti palūkanas už šią neteisėtą pagalbą? Jeigu taip, kokios taisyklės yra taikytinos jas apskaičiuojant – be kita ko, kokia palūkanų norma ir laikotarpis, už kurį jos skaičiuojamos?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinum

- 45 *Eesti Pagar* teigia, kad 2016 m. birželio 9 d. sprendimu *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas) išsprendė ginčą pagrindinėje nacionalinėje byloje, todėl prejudiciniai klausimai, atsižvelgiant į proceso etapą, kuriame jie pateikiami, yra nepriimtini, išskyrus ketvirtąjį klausimą.
- 46 Be to, ši bendrovė mano, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo suformuluoti pirmasis–ketvirtasis klausimai yra nesvarbūs ir grindžiami, be kita ko, klaidingomis prielaidomis ir neišsamiu ir klaidingu faktinių aplinkybių, susijusių su 2008 m. rugpjūčio 28 d. sudarytos sutarties privalomumu, su 2008 m. rugsėjo 29 d. sudarytos sutarties įsigaliojimo data, su šiai bendrovei kylančiomis pareigomis pagal 2008 m. rugpjūčio 28 d. sudarytą sutartį, su data, kai EAS sužinojo apie šias sutartis, ir su jo rekomendacija sudaryti tas sutartis prieš pateikiant paraišką dėl pagalbos, aprašymu.
- 47 Šiuo klausimu primintina, kad pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, Teisingumo Teismui ir nacionaliniams teismams bendradarbiaujant pagal SESV 267 straipsnį, tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes turi įvertinti tai, ar jo sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas, ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Todėl iš principo Teisingumo Teismas turi priimti sprendimą tuo atveju,

- jei pateikiami klausimai susiję su Sąjungos teisės išaiškinimu (2017 m. birželio 27 d. Sprendimo *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, 24 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 48 Tuo remiantis reikia daryti išvadą, kad klausimams dėl Sąjungos teisės taikoma svarbos prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visiškai nesusijęs su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo aplinkybėmis ar dalyku, jeigu problema hipotetinė arba jeigu Teisingumas Teismas neturi informacijos apie faktines ir teises aplinkybes, būtinas tam, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus (2017 m. birželio 27 d. Sprendimo *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, 25 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 49 Pastaruoju klausimu reikia priminti, kad, atsižvelgiant į poreikį nacionaliniam teismui pateikti naudingą Sąjungos teisės išaiškinimą, būtina, kad jis apibrėžtų faktines ir teises aplinkybes, kuriomis kyla jo užduodami klausimai, arba bent paaiškintų faktines prielaidas, kuriomis šie klausimai paremti. Šie reikalavimai ypač taikytini konkurencijos srityje, kuriai būdingos sudėtingos teisinės ir faktinės situacijos (2017 m. birželio 27 d. Sprendimo *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, 26 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 50 Šiuo atveju visų pirma reikia konstatuoti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškiai apibrėžė faktines ir teises pateikiamų klausimų aplinkybes, ir priminti, kad Teisingumo Teismas neprivalo tikrinti jų tikslumo (šiuo klausimu žr. 2010 m. gegužės 20 d. Sprendimo *Ioannis Katsivardas – Nikolaos Tsitsikas*, C-160/09, EU:C:2010:293, 27 punktą).
- 51 Be to, remiantis šiomis faktinėmis aplinkybėmis, galima teigti, kad 2016 m. birželio 9 d. Sprendimu *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas) grąžino bylą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui nagrinėti iš naujo, kiek tai susiję su problemomis, kurios nurodytos pirmame–ketvirtame klausimuose.
- 52 Beje, suformuotoje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatyta, kad nacionalinės teisės taisyklė, pagal kurią teismams, kurių sprendimas nėra galutinis, privalomi aukštesnės instancijos teismo vertinimai, neatima iš šių teismų galimybės pateikti klausimus dėl Sąjungos teisės, dėl kurios pateikti tokie vertinimai, aiškinimo. Teisingumo Teismas nusprendė, kad teismas, kurio sprendimas nėra galutinis, turi turėti galimybę pateikti Teisingumo Teismui jam rūpimus klausimus, jei mano, jog dėl aukštesniojo teismo pateiktų teisinių vertinimų jam galėtų tekti priimti Sąjungos teisės neatitinkantį sprendimą (2010 m. spalio 5 d. Sprendimo *Elchinov*, C-173/09, EU:C:2010:581, 27 punktą).
- 53 Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad *Riigikohus* (Aukščiausiasis Teismas) 2016 m. birželio 9 d. sprendime iš dalies išsprendė ginčą pagrindinėje byloje, kiek tai susiję su palūkanomis, ir panaikino sprendimą susigrąžinti ginčijamą pagalbą tiek, kiek tuo sprendimu *Eesti Pagar* įpareigojama mokėti palūkanas už šią pagalbą nuo jos išmokėjimo iki susigrąžinimo. Vis dėlto jis taip pat pažymi, kad tam, jog būtų galima išnagrinėti šią ginčo dalį, reikia žinoti Teisingumo Teismo atsakymą į penktąjį klausimą ir atsižvelgti į sąlygas, kurios Sąjungos teisėje nustatytos palūkanų mokėjimui, kai susigrąžinama neteisėta pagalba.
- 54 Darytina išvada, kad visas prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

Dėl esmės

Dėl pirmojo klausimo, susijusio su pagalbos skatinamuoju poveikiu

- 55 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad „projektas ar veikla“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, prasidėjo, kad buvo pateiktas pirmasis šiam projektui ar veiklai reikalingos įrangos užsakymas sudarant pardavimo sutartį prieš pateikiant paraišką dėl pagalbos, nors pagalba negali būti laikoma turinčia skatinamąjį poveikį pagal šią nuostatą, ir ar nepaisant to, jog sudaryta tokia sutartis, kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos turi patikrinti, ar, atsižvelgiant į sutarties nutraukimo išlaidų dydį, tenkinamas reikalavimas dėl skatinamojo poveikio, kaip jis suprantamas pagal tą nuostatą.
- 56 Šiuo klausimu reikia priminti, kad pareiga pranešti yra viena iš pagrindinių SESV įtvirtintų kontrolės sistemos sudedamųjų dalių valstybės pagalbos srityje. Pagal šią sistemą valstybės narės privalo, viena vertus, pranešti Komisijai apie kiekvieną priemonę, kuria siekiama teikti ar keisti pagalbą, kaip ji suprantama pagal SESV 107 straipsnio 1 dalį, ir, kita vertus, neįgyvendinti šios priemonės pagal SESV 108 straipsnio 3 dalį, kol ta institucija nepriėmė galutinio sprendimo dėl šios priemonės (2016 m. liepos 21 d. Sprendimo *Dilly's Wellnesshotel*, C-493/14, EU:C:2016:577, 31 ir 32 punktai ir nurodyta jurisprudencija).
- 57 Pagal SESV 109 straipsnį Europos Sąjungos Tarybai leidžiama priimti atitinkamus SESV 107 ir 108 straipsnių taikymo reglamentus ir nustatyti SESV 108 straipsnio 3 dalies taikymo sąlygas ir pagalbos rūšis, kurioms netaikoma pastarojoje nuostatoje nustatyta tvarka. Be to, pagal SESV 108 straipsnio 4 dalį Komisija gali priimti reglamentus dėl valstybės pagalbos rūšių, kurioms Tarybos sprendimu pagal SESV 109 straipsnį netaikoma SESV 108 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka (2016 m. liepos 21 d. Sprendimo *Dilly's Wellnesshotel*, C-493/14, EU:C:2016:577, 33 ir 34 punktai).
- 58 Taigi būtent remiantis EB 94 straipsniu (tapusiu EB 89 straipsniu, vėliau – SESV 109 straipsniu) buvo priimtas Reglamentas Nr. 994/98, pagal kurį vėliau buvo priimtas Reglamentas Nr. 800/2008 (2016 m. liepos 21 d. Sprendimo *Dilly's Wellnesshotel*, C-493/14, EU:C:2016:577, 35 punktas).
- 59 Iš to matyti, kad, nepaisant pareigos iš anksto pranešti apie kiekvieną priemonę, kuria siekiama suteikti arba pakeisti naują pagalbą ir kuri tenka valstybėms narėms pagal sutartis ir yra vienas iš svarbiausių valstybės pagalbos kontrolės elementų, jeigu valstybės narės nustatyta pagalbos priemonė atitinka Reglamente Nr. 800/2008 numatytas atitinkamas sąlygas, valstybė narė gali remtis pareigos pranešti išimtimi, kuri numatyta to reglamento 3 straipsnyje. Priešingai, remiantis to reglamento 7 konstatuojamąja dalimi, darytina išvada, kad apie valstybės pagalbą, kuriai netaikomas šis reglamentas, reikia pranešti, kaip numatyta SESV 108 straipsnio 3 dalyje (2016 m. liepos 21 d. Sprendimo *Dilly's Wellnesshotel*, C-493/14, EU:C:2016:577, 36 punktas).
- 60 Beje, Reglamento Nr. 800/2008 nuostatos ir jame numatytos sąlygos, kaip bendros taisyklės pranešti išimtis, turi būti aiškinamos siaurai. Iš tikrųjų, nors Komisija gali priimti reglamentus dėl tam tikrai pagalbos rūšies išimties, kad užtikrintų veiksmingą konkurencijos taisyklių valstybės pagalbos srityje priežiūrą ir palengvintų administracinį valdymą, nesusilpnindama Komisijos kontrolės šioje srityje, tokių reglamentų tikslas taip pat yra padidinti skaidrumą ir teisinį saugumą. Šiuos reglamentuose, įskaitant ir Reglamentą Nr. 800/2008, numatytų sąlygų paisymas leidžia užtikrinti, kad šie tikslai būtų visiškai pasiekti (2016 m. liepos 21 d. Sprendimo *Dilly's Wellnesshotel*, C-493/14, EU:C:2016:577, 37 ir 38 punktai).

- 61 Kaip teigia Estijos vyriausybė ir Komisija, tikslai užtikrinti veiksmingą konkurencijos taisyklių valstybės pagalbos srityje priežiūrą, palengvinti administracinį valdymą ir padidinti skaidrumą ir teisinį saugumą, kaip ir būtinybė užtikrinti nuoseklų numatytų išimčių sąlygų taikymą Sąjungoje, reikalauja, kad išimties taikymo kriterijai būtų aiškūs ir kad nacionalinės valdžios institucijos galėtų juos paprastai taikyti.
- 62 Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad MVI skiriama pagalba, kuriai taikomas šis reglamentas, laikoma turinti skatinamąjį poveikį, jei, prieš pradėdamas vykdyti aptariamą projektą ar veiklą, gavėjas pateikia paraišką dėl pagalbos atitinkamai valstybei narei.
- 63 Visų pirma iš to reglamento 28 konstatuojamosios dalies matyti, kad Komisija numatė tokios paraiškos pateikimo iki aptariamo projekto įgyvendinimo kriterijų, kad būtų užtikrinta, jog pagalba yra reikalinga ir būtų paskata plėtoti naują veiklą ar projektus ir kad į šio reglamento taikymo sritį nepatektų pagalba veiklai, kurios gavėjas ir taip imtųsi įprastomis rinkos sąlygomis.
- 64 Taigi paraiškos dėl pagalbos pateikimo prieš pradėdant vykdyti investicijų projektą kriterijus yra paprastas, tinkamas ir adekvatus kriterijus, leidžiantis Komisijai daryti prielaidą, kad planuojama pagalba turi skatinamąjį poveikį.
- 65 Remiantis Reglamento Nr. 800/2008 1, 2 ir 5 konstatuojamosiomis dalimis ir 3 straipsniu, darytina išvada, kad priimdama šį reglamentą Komisija iš esmės *ex ante* pasinaudojo SESV 107 straipsnio 3 dalimi jai suteikta kompetencija dėl visų pagalbos schemų, atitinkančių tame reglamente nurodytus kriterijus, ir tik dėl jų.
- 66 Remiantis, be kita ko, Reglamento Nr. 800/2008 28 konstatuojamąja dalimi ir 8 straipsnio 3 ir 6 dalimis, darytina išvada, jog prieš suteikdamos pagalbą pagal šį reglamentą nacionalinės valdžios institucijos privalo patikrinti, ar laikomasi to reglamento 8 straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų dėl tos pagalbos skatinamojo poveikio MVI.
- 67 Galiausiai, viena vertus, jokiame Reglamento Nr. 800/2008 nuostatoje nenurodyta, kad Komisija, priimdama šį reglamentą, turėjo ketinimą nacionalinės valdžios institucijoms perkelti užduotį patikrinti, ar egzistuoja realus skatinamasis poveikis. Atvirkščiai, nurodžius, kad visai pagalbos priemonei išimtis netaikoma, jeigu netenkinamos to reglamento 8 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatytos sąlygos, to straipsnio 6 dalyje patvirtinama, kad, kiek tai susiję su to straipsnio 2 dalyje įtvirtinta sąlyga, tų valdžios institucijų vaidmuo apsiriboja patikrinimu, ar paraiška dėl pagalbos pateikta prieš pradėdant vykdyti aptariamą veiklą ar projektą ir ar todėl pagalba privalo būti laikoma turinčia skatinamąjį poveikį.
- 68 Kita vertus, reikia konstatuoti, kad tokio poveikio egzistavimas negali būti laikomas aiškiu ir paprastu nacionalinės valdžios institucijų taikomu kriterijumi, nes, be kita ko, tam, kad būtų patikrinta, ar toks poveikis egzistuoja, reikia kiekvienu konkrečiu atveju atlikti sudėtingus ekonominius vertinimus. Todėl toks kriterijus neatitinka šio sprendimo 61 punkte nustatytų reikalavimų.
- 69 Tokiomis aplinkybėmis reikia nuspręsti, kad Reglamentu Nr. 800/2008 nacionalinės valdžios institucijoms suteikiama ne užduotis patikrinti, ar egzistuoja realus skatinamasis aptariamąs pagalbos poveikis, o užduotis išsiaiškinti, ar joms pateiktos paraiškos dėl pagalbos atitinka šio reglamento 8 straipsnyje nustatytas sąlygas, leidžiančias tvirtinti, kad pagalba laikoma turinčia skatinamąjį poveikį.
- 70 Todėl nacionalinės valdžios institucijos privalo patikrinti, be kita ko, ar Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta sąlyga, kad paraiška dėl pagalbos turėjo būti pateikta „prieš pradėdant vykdyti aptariamą veiklą ar projektą“, tenkinama, nes priešingu atveju visai pagalbos priemonei išimtis netaikoma, kaip nustatyta šio straipsnio 6 punkte.

- 71 Dėl šios sąlygos aiškinimo gairių 38 punkte Komisija pažymėjo, kad „pagalbą pagal pagalbos schemas galima suteikti tik tuo atveju, jei gavėjas pateikė paraišką dėl pagalbos ir už schemas administravimą atsakinga valdžios institucija raštu patvirtino, kad, remiantis išsamiu patikrinimu, projektas iš esmės atitinka schemoje nustatytus reikalavimus prieš pradėdant projekto darbus“.
- 72 Beje, tame punkte ši institucija sąvoką „pradėti darbus“ apibrėžė kaip reiškiančią „arba pradėti statybos darbus, arba suteikti pirmąjį tvirtą įsipareigojimą užsakyti įrangą. Sąvoka neapima preliminarios ekonominio pagrįstumo analizės“.
- 73 Kaip išvados 81 punkte pažymėjo generalinis advokatas, ši apibrėžtis, nepaisant to, kad gairės nėra privalomos, yra reikšminga, nes atitinka šio sprendimo 61 punkte primintus tikslus ir reikalavimus.
- 74 Darytina išvada, kad tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, nacionalinės valdžios institucijų užduotis, kiek tai susiję su Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta sąlyga, apsiriboja patikrinimu, ar potencialus pagalbos gavėjas paraišką dėl pagalbos pateikė tikrai prieš pateikdamas pirmąjį įrangos užsakymą ir sudarydamas teisiškai įpareigojančią sutartį.
- 75 Šiuo atveju, kaip išvados 82 punkte pažymėjo generalinis advokatas, kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos privalo kiekvienu konkrečiu atveju išnagrinėti galimai priimtų įsipareigojimų pobūdį prieš potencialiam gavėjui pateikiant paraišką dėl pagalbos.
- 76 Žvelgiant iš šios perspektyvos, jei įrangos pirkimo sutartis, kuri sudaryta su sąlyga, kad bus gauta prašoma pagalba, gali būti laikoma, kaip per posėdį Teisingumo Teisme teisingai pažymėjo EAS ir Estijos vyriausybė, nesančia teisiškai privalomu įsipareigojimu Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalies taikymo tikslais, to paties negalima pasakyti apie tokį besąlyginį įsipareigojimą, kuris iš principo turi būti laikomas teisiškai privalomu neatsižvelgiant į galimas tokios sutarties nutraukimo išlaidas.
- 77 Remiantis šios nuostatos sandara ir tikslais, į ekonominius argumentus, kaip antai susijusius su nutraukimo išlaidomis, nacionalinės valdžios institucija negali atsižvelgti, kai yra besąlyginis teisiškai privalomas įsipareigojimas.
- 78 Dėl pagrindinę bylą nagrinėjančio teismo pateiktame prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodyto 2013 m. birželio 13 d. Sprendimo *HGA ir kt. / Komisija* (C-630/11 P–C-633/11 P, EU:C:2013:387) pažymėtina, kad Teisingumo Teismas iš tiesų to sprendimo 109 punkte iš esmės nurodė, kad, kiek tai susiję su SESV 107 straipsnio 3 dalimi, pagalbos būtinumas regioninių investicijų projektui gali būti įrodytas remiantis kitais kriterijais, nei paraiškos dėl pagalbos pateikimo iki projekto vykdymo pradžios kriterijumi.
- 79 Kaip teigia Komisija, tokia išvada vis dėlto negali būti pritaikyta vertinimui, kurį nacionalinės valdžios institucija turi atlikti pagal Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalį, nes taikydama SESV 107 straipsnio 3 dalį ši institucija turi plačią diskreciją, kuria naudodamasi privalo atlikti sudėtingus ekonominius ir socialinius vertinimus (2008 m. rugsėjo 11 d. Sprendimo *Vokietija ir kt. / Kronofrance*, C-75/05 P ir C-80/05 P, EU:C:2008:482, 59 punktas ir 2016 m. kovo 8 d. Sprendimo *Graikija / Komisija*, C-431/14 P, EU:C:2016:145, 68 punktas).
- 80 Šiuo atveju remiantis nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateiktomis faktinėmis aplinkybėmis teigtina, kad 2008 m. rugpjūčio 28 d. *Eesti Pagar* sudarė pardavimo sutartį, pagal kurią ji įsipareigojo įsigyti forminės duonos ir skrudintos duonos gamybos liniją, kad ši sutartis įsigaliojo 2008 m. rugsėjo 3 d. sumokėjus pirmą 5 % dydžio nuo sutartos kainos įmoką, kad 2008 m. rugsėjo 29 d. *Eesti Pagar* sudarė išperkamosios nuomos sutartį ir kad šių dviejų sutarčių šalys paskui, t. y. 2008 m. spalio 13 d., sudarė trišalę pardavimo sutartį, kuri įsigaliojo ją pasirašius.

81 Todėl galima tvirtinti (tai dar turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas), kad *Eesti Pagar*, prieš 2008 m. spalio 24 d. pateikdama paraišką dėl pagalbos, prisiėmė besąlyginius ir teisiškai privalomus išsipareigojimus, todėl turi būti laikoma neatitinkančia pagrindinėje byloje nagrinėjamos pagalbos schemos reikalavimų, nepaisant šių sutarčių nutraukimo išlaidų.

82 Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 800/2008 8 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad „projekto ar veiklos vykdymas“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, prasidėjo tada, kai buvo pateiktas pirmasis šiam projektui ar veiklai reikalingos įrangos užsakymas prisiimant besąlyginį ir teisiškai privalomą išsipareigojimą prieš pateikiant paraišką dėl pagalbos, neatsižvelgiant į galimas šio išsipareigojimo atsisakymo išlaidas.

Dėl antrojo klausimo ir ketvirtojo klausimo antros dalies, susijusių su pareiga susigrąžinti neteisėtą pagalbą

83 Antrajame klausime ir ketvirtojo klausimo antroje dalyje, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad nacionalinės valdžios institucija privalo savo iniciatyva susigrąžinti pagalbą, kurią ji suteikė taikydama Reglamentą Nr. 800/2008, jeigu vėliau konstatuoja, kad šiame reglamente nustatytos sąlygos nebuvo įvykdytos, ir klausia, koku teisiniu pagrindu turi būti grindžiamas toks susigrąžinimas, kai pagalba bendrai finansuojama iš struktūrinio fondo.

84 Visų pirma reikia priminti, kad SESV 108 straipsnio 3 dalyje nustatyta prevencinė kontrolė, taikoma naujos pagalbos projektams. Tokia prevencija siekiama, kad būtų įgyvendinama tik suderinama pagalba. Siekiant šio tikslo, pagalbos projekto įgyvendinimas atidedamas iki to laiko, kai Komisijai priėmus galutinį sprendimą išnyks abejonės dėl jo suderinamumo (2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, 25 ir 26 punktai ir nurodyta jurisprudencija).

85 Šio sprendimo 56 punkte jau buvo priminta, kad pareiga pranešti yra vienas pagrindinių tokios kontrolės sudedamųjų dalių ir kad valstybės narės privalo pranešti Komisijai apie kiekvieną priemonę, kuria ketinama suteikti ar pakeisti pagalbą, ir neįgyvendinti tokios priemonės, kol Komisija nepriims galutinio sprendimo dėl tos priemonės.

86 Šio sprendimo 59 punkte taip pat buvo priminta, kad tik tuo atveju, jei valstybės narės priimta pagalbos priemonė tenkina Reglamente Nr. 800/2008 nustatytas sąlygas, ta valstybė narė gali remtis to reglamento 3 straipsnyje nustatyta jai nustatytos pareigos pranešti išimtimi ir kad, atvirkščiai, valstybės pagalbai, kuriai netaikomas šis reglamentas, taikoma SSV 108 straipsnio 3 dalyje nustatyta pareiga pranešti.

87 Darytina išvada, kad jeigu pagalba suteikta pagal Reglamentą Nr. 800/2008, nors nustatytos sąlygos pasinaudoti išimtimi pagal šį reglamentą netenkinamos, tai reiškia, kad ta pagalba suteikta pažeidžiant pareigą pranešti ir dėl tos priežasties turi būti laikoma neteisėta.

88 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas nurodė, kad SESV 108 straipsnio 3 dalies paskutiniame sakinyje nustatytas draudimas įgyvendinti pagalbos projektus veikia tiesiogiai ir kad šioje nuostatoje įtvirtinto draudimo įgyvendinti taikymas nedelsiant taikomas bet kokiai pagalbai, kuri buvo pradėta įgyvendinti apie ją nepranešus (šiuo klausimu žr. 2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, 29 punktas ir nurodyta jurisprudencija).

89 Tuo remdamasis Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad nacionaliniai teismai privalo užtikrinti, jog visos pasekmės dėl SESV 108 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio pažeidimo kiltų pagal jų nacionalinę teisę, ypač kiek tai susiję su įgyvendinimo aktų galiojimu ir finansinės paramos, suteiktos nesilaikant šios nuostatos, susigrąžinimu, nes dėl šios priežasties jų užduoties tikslas yra priimti priemonės, kurios

būtų tinkamos pašalinti pagalbos įgyvendinimo neteisėtumą, kad gavėjas negalėtų laisvai ja naudotis likusį laiką iki Komisijos sprendimo priėmimo (šiuo klausimu žr. 2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Deutsche Lufthansa*, C-284/12, EU:C:2013:755, 30 ir 31 punktus ir nurodytą jurisprudenciją).

- 90 Visos Sąjungos teisės nuostatos, atitinkančios nustatytas tiesioginio veikimo sąlygas, privalomos visoms valstybių narių valdžios institucijoms, t. y. ne tik nacionaliniams teismams, bet ir visoms administracijos institucijoms, įskaitant decentralizuotas valdžios institucijas, ir šios valdžios institucijos privalo jas taikyti (šiuo klausimu žr. 2012 m. gegužės 24 d. Sprendimo *Amia* C-97/11, EU:C:2012:306, 38 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).
- 91 Iš tiesų, remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, nacionalinės administracinės valdžios institucijos ir teismai, įpareigoti taikyti Sąjungos teisės nuostatas, įgyvendindami atitinkamą kompetenciją, privalo užtikrinti visišką šių nuostatų veiksmingumą (2017 m. rugsėjo 14 d. Sprendimo *The Trustees of the BT Pension Scheme*, C-628/15, EU:C:2017:687, 54 punktą ir nurodytą jurisprudenciją).
- 92 Darytina išvada, kad, kai nacionalinės valdžios institucija konstatuoja, jog pagal Reglamentą Nr. 800/2008 jos suteikta pagalba neatitinka nustatytų sąlygų pasinaudoti tame reglamente nustatyta išimtimi, ji privalo *mutatis mutandis* laikytis tų pačių pareigų, kurios nurodytos šio sprendimo 89 punkte, tarp kurių yra pareiga savo iniciatyva susigrąžinti neteisėtai suteiktą pagalbą.
- 93 Tokiomis aplinkybėmis, atsižvelgdama ne tik į pasekmes, kurių suinteresuotajai įmonei gali sukelti pagalbos susigrąžinimas, bet ir į ESS 4 straipsnio 3 dalies pirmoje pastraipoje valstybėms narėms nustatytą reikalavimą imtis bet kokių bendrų ar konkrečių priemonių, kad būtų užtikrintas sutartyse įtvirtintų ar Sąjungos institucijų aktuose nustatytų pareigų laikymasis, nacionalinės valdžios institucija, kuriai skirta paraiška dėl pagalbos, galinčios patekti į Reglamento Nr. 800/2008 taikymo sritį, privalo atidžiai, atsižvelgdama į jai pateiktą informaciją, išnagrinėti, ar prašoma pagalba atitinka visas reikiamas tame reglamente nustatytas sąlygas, ir nesuteikti pagalbos, jei netenkinama bent viena iš tų sąlygų.
- 94 Dėl tokio susigrąžinimo teisinio pagrindimo reikia pažymėti, kad, remiantis, be kita ko, šio sprendimo 89–92 punktuose išdėstytais argumentais, darytina išvada, jog SESV 108 straipsnio 3 dalyje nacionalinės valdžios institucijoms nustatyta pareiga savo iniciatyva susigrąžinti pagalbą, kurią jos suteikė, be kita ko, klaidingai remdamosi Reglamentu Nr. 800/2008. Šie argumentai vienodai taikomi iš struktūrinio fondo bendrai finansuojamai pagalbai, o Reglamento Nr. 1083/2006 101 straipsnyje primenama apie šią pareigą. Be to, tais atvejais, kai turi būti taikomas Reglamentas Nr. 2988/95, jo 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta tokia pati pareiga.
- 95 Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, į antrąjį klausimą ir ketvirtojo klausimo antrą dalį reikia atsakyti, kad SESV 108 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad šioje nuostatoje reikalaujama, jog nacionalinės valdžios institucija savo iniciatyva susigrąžintų pagalbą, kurią ji suteikė pagal Reglamentą Nr. 800/2008, jeigu vėliau konstatuoja, kad tame reglamente nustatytos sąlygos nebuvo tenkinamos.

Dėl trečiojo klausimo, susijusio su teisėtų lūkesčių apsaugos principu

- 96 Trečiajame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas iš esmės klausia, ar Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad nacionalinės valdžios institucija, suteikdama pagalbą klaidingai pritaikiusi Reglamentą Nr. 800/2008, gali sukurti teisėtų lūkesčių dėl šios pagalbos teisėtumo tos pagalbos gavėjui, ar, jei atsakymas būtų teigiamas, tokiu atveju reikia pasverti viešąjį interesą ir konkretaus asmens interesą ir ar šiuo atveju turi reikšmės Komisijos sprendimo dėl tos pagalbos suderinamumo su vidaus rinka egzistavimas.

- 97 Remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, teisė remtis teisėtų lūkesčių apsaugos principu reiškia, kad kompetentingos Sąjungos valdžios institucijos iš leidžiamų ir patikimų šaltinių suinteresuotam asmeniui pateikė tikslas, besąlygines ir tikrovę atitinkančias garantijas. Iš tiesų, šią teisę turi kiekvienas asmuo, kuriam Sąjungos institucija, įstaiga ar agentūra, suteikdama konkrečių garantijų, sukėlė pagrįstų lūkesčių. Tokias garantijas, neatsižvelgiant į jų pateikimo formą, sudaro tiksliai, besąlygiška ir tikrovę atitinkanti informacija (2013 m. birželio 13 d. Sprendimo *HGA ir kt. / Komisija*, C-630/11 P–C-633/11 P, EU:C:2013:387, 132 punktas).
- 98 Suformuotoje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje taip pat nustatyta, kad, atsižvelgiant į privalomąjį pagal SESV 108 straipsnį Komisijos vykdomos valstybės pagalbos kontrolės pobūdį, viena vertus, pagalbą gavusios įmonės iš principo pagrįstų lūkesčių dėl suteiktos pagalbos teisėtumo galėtų turėti tik jei pagalba suteikta laikantis šiame straipsnyje nustatytos procedūros, ir, kita vertus, rūpestingas ūkio subjektas paprastai turi gebėti įsitikinti, kad šios procedūros buvo laikomasi. Konkrečiai, kai pagalbą pradedama vykdyti iš anksto nepranešus Komisijai, todėl ji yra neteisėta remiantis SESV 108 straipsnio 3 dalimi, pagalbą gavėjas tokiu atveju negali turėti teisėtų lūkesčių dėl šios pagalbos suteikimo teisėtumo (2005 m. gruodžio 15 d. Sprendimo *Unicredito Italiano*, C-148/04, EU:C:2005:774, 104 punktas ir 2015 m. kovo 19 d. Sprendimo *OTP Bank*, C-672/13, EU:C:2015:185, 77 punktas).
- 99 Šio sprendimo 59 ir 87 punktuose jau buvo konstatuota, kad tik tuo atveju, jeigu valstybės narė priimta priemonė atitinka atitinkamas Reglamente Nr. 800/2008 nustatytas sąlygas, valstybė narė atleidžiama nuo pareigos pranešti, ir kad, atvirkščiai, pagal šį reglamentą suteikta pagalba, kai nėra įvykdytos nustatytos sąlygos ja pasinaudoti, yra suteikta pažeidžiant pareigą pranešti ir turi būti laikoma neteisėta.
- 100 Be to, šio sprendimo 89–92 punktuose nustatyta, kad tokiu atveju nacionaliniai teismai ir valstybių narių administracinės institucijos privalo užtikrinti, kad kiltų visos pasekmės dėl SESV 108 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio pažeidimo, ypač kiek tai susiję su įgyvendinimo aktų galiojimu ir nesilaikant šios nuostatos suteiktos pagalbos susigrąžinimu.
- 101 Tuo remiantis, darytina išvada, viena vertus, kad pagalbą pagal Reglamentą Nr. 800/2008 suteikianti nacionalinės valdžios institucija negali būti laikoma turinčia kompetenciją priimti galutinį sprendimą dėl pareigos pranešti Komisijai apie prašomą pagalbą pagal SESV 108 straipsnio 3 dalį nebuvimo.
- 102 Iš tiesų, kadangi, kaip nurodyta šio sprendimo 65 punkte, priimdama Reglamentą Nr. 800/2008 Komisija iš esmės *ex ante* pasinaudojo SESV 107 straipsnio 3 dalimi jai suteikta kompetencija dėl visų pagalbos schemų, atitinkančių tame reglamente nurodytus kriterijus, nacionalinės valdžios institucijoms ji nesuteikė jokios galios spręsti dėl atleidimo nuo pareigos pranešti apimties, nes tos valdžios institucijos yra tokioje pačioje padėtyje kaip ir galimi pagalbos gavėjai, ir, kaip minėta šio sprendimo 93 punkte, privalo įsitikinti, kad jų sprendimai neprieštarauja tam reglamentui, nes kitaip kyla pasekmių, apie kurias priminta šio sprendimo 100 punkte.
- 103 Tuo remiantis darytina išvada, kita vertus, kad jei nacionalinės valdžios institucija suteikia pagalbą klaidingai pritaikiusi Reglamentą Nr. 800/2008, ji tai daro pažeisdama tiek to reglamento nuostatas, tiek SESV 108 straipsnio 3 dalį.
- 104 Tačiau suformuotoje Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatyta, kad teisėtų lūkesčių apsaugos principu negali būti remiamasi pažeidžiant aiškią Sąjungos teisės akto nuostatą, o už Sąjungos teisės taikymą atsakingos nacionalinės institucijos elgesys, prieštaraujantis šiai teisei, ūkio subjektams negali sukurti teisėtų lūkesčių naudotis Sąjungos teisei prieštaraujancia tvarka (2013 m. birželio 20 d. Sprendimo *Agroferm*, C-568/11, EU:C:2013:407, EU:C:1993:407, 52 punktas ir nurodyta jurisprudencija ir 2018 m. rugpjūčio 7 d. Sprendimo *Ministru kabinet*, C-120/17, EU:C:2018:638, 52 punktas).

- 105 Darytina išvada, kad iš karto turi būti atmesta prielaida, kad tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, nacionalinės valdžios institucija, kaip antai EAS, klaidingai pagal Reglamentą Nr. 800/2008 suteiktos pagalbos gavėjui, šiuo atveju – *Eesti Pagar*, galėtų suteikti teisėtų lūkesčių dėl šios pagalbos teisėtumo.
- 106 Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti, kad Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad nacionalinės valdžios institucija negali sukurti teisėtų lūkesčių dėl pagalbos teisėtumo jos gavėjui, jei pagalbą ji suteikia klaidingai taikydama Reglamentą Nr. 800/2008.

Dėl ketvirtojo klausimo pirmos dalies, susijusios su neteisėtos pagalbos susigrąžinimui taikomu senaties terminu

- 107 Ketvirtojo klausimo pirmoje dalyje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad jeigu nacionalinės valdžios institucija pagalbą iš struktūrinio fondo suteikė klaidingai taikydama Reglamentą Nr. 800/2008, neteisėtos pagalbos susigrąžinimui taikomas senaties terminas yra Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje numatyti dešimt metų, Reglamento Nr. 2988/95 3 straipsnio 1 dalyje numatyti ketveri metai ar taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytas terminas.
- 108 Šiuo klausimu, remiantis šio sprendimo 89 punkte priminta jurisprudencija, teigtina, kad, nesant Sąjungos reglamentavimo šioje srityje, neteisėtos pagalbos susigrąžinimas turi būti vykdomas remiantis taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatyta įgyvendinimo tvarka.
- 109 Priešingai, nei tvirtina Estijos ir Graikijos vyriausybės ir Komisija, tokiam susigrąžinimui nei tiesiogiai, nei netiesiogiai, nei pagal analogiją negali būti taikomas Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje numatytas dešimties metų terminas.
- 110 Iš tiesų, viena vertus, kaip išvados 149 ir 152 punktuose pažymėjo generalinis advokatas, 2006 m. spalio 5 d. Sprendimo *Transalpine Ölleitung in Österreich* (C-368/04, EU:C:2006:644) 34 ir 35 punktuose Teisingumo Teismas pažymėjo, kad dėl to, jog Reglamente Nr. 659/1999 išdėstytos procedūros taisyklės taikomos visoms Komisijoje vykdomoms administracinėms procedūroms valstybės pagalbos srityje, jame kodifikuota ir juo grindžiama Komisijos praktika valstybės pagalbos nagrinėjimo srityje ir nepateikta jokios nuostatos dėl nacionalinių teismų įgaliojimų ir pareigų, kurie reglamentuojami Teisingumo Teismo aiškinamose sutarties nuostatose.
- 111 Remiantis šio sprendimo 89–92 punktuose išdėstytais argumentais, teigtina, kad toks vertinimas taip pat gali būti taikomas nacionalinės administracinės valdžios institucijų įgaliojimams ir pareigoms.
- 112 Kita vertus, suformuotoje jurisprudencijoje nustatyta, kad senaties terminai apskritai atlieka teisinio saugumo užtikrinimo funkciją (2013 m. birželio 13 d. Sprendimo *Unanimes ir kt.*, C-671/11–C-676/11, EU:C:2013:388, 31 punktas), kad tam, jog atliktų šią funkciją, toks terminas turi būti nustatytas iš anksto ir kad bet kokių senaties termino taikymą „pagal analogiją“ teisės subjektas turi galėti pakankamai numatyti (2011 m. gegužės 5 d. *Ze Fu Fleischhandel ir Vion Trading*, C-201/10 ir C-202/10, EU:C:2011:282, 32 punktas ir nurodyta jurisprudencija).
- 113 Atsižvelgiant į ankstesniame punkte nurodytą jurisprudenciją negalima teigti, kad tokiomis aplinkybėmis, kurios nurodytos pagrindinėje byloje, teisės subjektas, šiuo atveju – *Eesti Pagar*, galėjo pakankamai numatyti, kad Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje nustatytas dešimties metų terminas gali būti taikomas pagal analogiją.
- 114 Bet kuriuo atveju, kaip išvados 147 punkte pažymėjo generalinis advokatas, vien aplinkybė, kad nacionalinės senaties taikymo taisyklės iš principo yra taikomos neteisėtai suteiktos pagalbos susigrąžinimui nacionalinės valdžios institucijų iniciatyva, nepanaikina galimybės šią pagalbą

susigrąžinti vėliau vykdant šiuo klausimu Komisijos, kuri, turėdama informacijos apie įtariamą nagrinėjamos pagalbos neteisėtumą, neatsižvelgiant į šios informacijos šaltinį, suėjus nacionaliniams senaties terminams turi teisę per Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje nustatytą dešimties metų terminą nuspręsti pradėti nagrinėti tą pagalbą, priimtą sprendimą.

- 115 Be to, kiek tai konkrečiai susiję su iš Sąjungos struktūrinių fondų, kaip antai šiuo atveju – iš ERPF, bendrai finansuojama pagalba, Reglamentas Nr. 2988/95 gali būti taikomas, nes kalbama apie Sąjungos finansinius interesus.
- 116 Iš tiesų, priimdamas Reglamentą Nr. 2988/95, ypač jo 3 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą, Sąjungos teisės aktų leidėjas nusprendė įtvirtinti bendrą šiai sričiai taikomą senaties termino taisyklę, kuria siekė, pirma, apibrėžti visose valstybėse narėse taikomą minimalų terminą ir, antra, atsisakyti galimybės patraukti atsakomybėn už Europos Sąjungos finansiniams interesams kenkiančius pažeidimus praėjus ketveriems metams nuo jų padarymo (2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Corman*, C-131/10, EU:C:2010:825, 39 punktas ir nurodyta jurisprudencija).
- 117 Iš to darytina išvada, kad nuo Reglamento Nr. 2988/95 įsigaliojimo dienos kompetentingos valstybių narių valdžios institucijos iš esmės gali per ketverius metus patraukti atsakomybėn už bet kokią pažeidimą, kuriuo kenkiama Europos Sąjungos finansiniams interesams, išskyrus tam tikrus sektorius, dėl kurių Sąjungos teisės aktų leidėjas numatė trumpesnę terminą (2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Corman*, C-131/10, EU:C:2010:825, 40 punktas ir nurodyta jurisprudencija).
- 118 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad, remiantis šio reglamento 1 straipsniu, to reglamento taikymo sričiai priskiriami Sąjungos teisės „pažeidimai“, kurie apibrėžti kaip bet koks Sąjungos teisės aktų nuostatų pažeidimas, susijęs su ūkio subjekto veiksmais ar neveikimu, dėl kurio Sąjungos bendrajam biudžetui ar jos valdomiems biudžetams padaroma žala, nes sumažėja ar iš viso prarandamos pajamos, gaunamos iš tiesiogiai Sąjungos vardu surinktų nuosavų lėšų, arba daromos nepagrįstos išlaidos.
- 119 Konkrečiai dėl sąlygos, kad Sąjungos teisės nuostatos pažeidimas turi būti susijęs su ūkio subjekto veiksmais ar neveikimu, Teisingumo Teismas turėjo progos pažymėti, kad to reglamento 3 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje nustatyta senaties taisyklė netaikoma traukiant atsakomybėn už pažeidimus dėl Sąjungos biudžeto vardu ir sąskaita finansinę naudą teikiančių nacionalinės valdžios institucijų padarytų klaidų (2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Chambre de commerce et d'industrie de l'Indre*, C-465/10, EU:C:2011:867, 44 punktas ir nurodyta jurisprudencija).
- 120 Todėl tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, paraiškos dėl pagalbos teikėjas visų pirma turi įsitikinti, jog jis atitinka Reglamente Nr. 800/2008 nustatytas sąlygas, kad galėtų pasinaudoti pagalba, kuriai pagal šį reglamentą taikoma išimtis, todėl negalima teigti, kad nesilaikant šių sąlygų suteikta pagalba buvo skirta išimtinai tik dėl tam tikros nacionalinės valdžios institucijos padarytos klaidos.
- 121 Tas pats taikytina net ir tuo atveju, jei aptariamoms pagalbos gavėjas informuoja tą valdžios instituciją apie aplinkybes, lemiančias Sąjungos teisės nuostatos pažeidimą, nes tokia aplinkybė savaime neturi įtakos kvalifikavimui kaip „pažeidimo“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 2988/95 1 straipsnio 2 dalį (šiuo klausimu žr. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Chambre de commerce et d'industrie de l'Indre*, C-465/10, EU:C:2011:867, 48 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 122 Be to, Reglamento Nr. 2988/95 1 straipsnio 2 dalyje pateikta „pažeidimo“ apibrėžtis apima tiek tyčinius ar dėl aplaidumo padarytus pažeidimus, už kuriuos gali būti skirtos administracinės nuobaudos, kaip numatyta to reglamento 5 straipsnyje, tiek pažeidimus, dėl kurių neteisėtai įgyta nauda panaikinama, kaip nustatyta to reglamento 4 straipsnyje (2004 m. birželio 24 d. Sprendimo *Handlbauer*, C-278/02, EU:C:2004:388, 33 punktas).

- 123 Pažeidimo padarymas, nuo kurio pradeda skaičiuoti senaties termino eiga, reiškia, kad įvykdytos dvi sąlygos, t. y. turi būti ūkio subjekto veiksmas ar neveikimas, kuriais pažeidžiama Sąjungos teisė, ir Sąjungos biudžetui padaryta reali arba potenciali žala (2015 m. spalio 6 d. Sprendimo *Firma Ernst Kollmer Fleischimport und -export*, C-59/14, EU:C:2015:660, 24 punktas).
- 124 Tokiomis aplinkybėmis, kai Sąjungos teisės pažeidimas nustatomas atsiradus žalai, senaties termino eiga pradeda skaičiuoti nuo pažeidimo padarymo momento, t. y. nuo to momento, kai buvo padaryti tiek ūkio subjekto veiksmai ar neveikimas, kuriais pažeidžiama Sąjungos teisė, tiek žala Sąjungos biudžetui ar jos valdomiems biudžetams (2015 m. spalio 6 d. Sprendimo *Firma Ernst Kollmer Fleischimport und -export*, C-59/14, EU:C:2015:660, 25 punktas).
- 125 Pagal Reglamento Nr. 2988/95 3 straipsnio 1 dalies trečią pastraipą patraukimo atsakomybėn senaties eiga gali nutrūkti, jeigu kompetentinga institucija imasi bet kokio su pažeidimo tyrimu ar teisiniu nagrinėjimu susijusio veiksmo, apie kurį pranešama atitinkamam asmeniui.
- 126 Šiuo atveju remiantis Reglamento Nr. 2988/95 3 straipsnio 1 dalies trečios pastraipos formuluote galima teigti, kad sąvoka „atitinkamas asmuo“ reiškia pažeidimo padarymu įtariamą ūkio subjektą, kad sąvoka su „tyrimu ar teisiniu nagrinėjimu susijęs veiksmas“ reiškia bet kokią veiksmą, kuris pakankamai tiksliai apibrėžia sandorius, dėl kurių kyla įtarimų dėl pažeidimo, ir dėl tos priežasties, kad šioje nuostatoje nustatyta sąlyga turi būti laikoma tenkinama, jeigu visos faktinės aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad apie tokį su tyrimu ar teisiniu nagrinėjimu susijusį veiksmą iš tikrųjų pranešta atitinkamam asmeniui (šiuo klausimu žr. 2015 m. birželio 11 d. Sprendimo *Pfeifer & Langen*, C-52/14, EU:C:2015:381, 36, 38 ir 43 punktus).
- 127 Šioje byloje remiantis nurodyta jurisprudencija galima daryti išvadą (ją dar turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas), kad Reglamentas Nr. 2988/95 taikytinas pagrindinės bylos faktinėms aplinkybėms, kad *Eesti Pagar* padarė pažeidimą, kaip jis suprantamas pagal to reglamento 1 straipsnį, kad galimas EAS žinojimas apie įrangos užsakymą šiai bendrovei prisiėmus besąlyginį ir teisiškai privalomą išsipareigojimą prieš pateikiant paraišką dėl pagalbos neturi įtakos tokio pažeidimo egzistavimui, kad reglamento Nr. 2988/95 3 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje nustatytas ketverių metų senaties terminas pradėtas skaičiuoti nuo 2009 m. kovo 10 d., kai, kaip nurodyta šio sprendimo 23 punkte, EAS patenkino *Eesti Pagar* paraišką dėl pagalbos ir kai dėl to Sąjungos biudžetui buvo padaryta žala, ir kad šis terminas nutrauktas šio sprendimo 24 punkte nurodytu 2013 m. sausio 22 d. raštu ar, jei tenkinamos šio sprendimo 126 punkte nurodytos sąlygos, 2012 m. gruodžio mėn. atliktu šio sprendimo 26 punkte minėtu *ex post* patikrinimu.
- 128 Atsižvelgiant į visus išdėstytus argumentus, į ketvirtojo klausimo pirmą dalį reikia atsakyti, kad Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad jeigu nacionalinės valdžios institucija suteikė pagalbą iš struktūrinio fondo klaidingai taikydama Reglamentą Nr. 800/2008, neteisėtą pagalbą susigrąžinimui taikytinas senaties terminas, jei tenkinamos Reglamento Nr. 2988/95 taikymo sąlygos, yra ketveri metai, kaip nustatyta to reglamento 3 straipsnio 1 dalyje, arba, jei tos sąlygos netenkinamos, taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytas terminas.

Dėl penktojo klausimo, susijusio su pareiga reikalauti mokėti palūkanas

- 129 Penktajame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad kai nacionalinės valdžios institucija savo iniciatyva vykdo pagalbą, kurią ji klaidingai suteikė pagal Reglamentą Nr. 800/2008, susigrąžinimą, ji privalo iš tos pagalbos gavėjo reikalauti sumokėti palūkanas, ir, jei taip, kokios taisyklės taikomos toms palūkanoms apskaičiuoti, ypač kiek tai susiję su palūkanų norma ir laikotarpiu, už kurį tos palūkanos skaičiuojamos.

- 130 Šio sprendimo 99 ir 100 punktuose buvo pažymėta, kad jeigu pagalba buvo suteikta taikant Reglamentą Nr. 800/2008, nors nebuvo tenkinamos nustatytos sąlygos, jog būtų galima pasinaudoti šiuo reglamentu, ta pagalba turi būti laikoma neteisėta, ir kad tokiomis aplinkybėmis tiek nacionaliniai teismai, tiek valstybių narių administracinės institucijos privalo užtikrinti, kad kiltų visos pasekmės dėl SESV 108 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio pažeidimo, ypač kiek tai susiję su vykdymo teisės akto galiojimu ir nesilaikant šios nuostatos suteiktos pagalbos susigrąžinimu.
- 131 Dėl šių pasekmių reikia priminti, kad, remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, pagalbos neteisėtumo konstatavimo loginė pasekmė yra jos panaikinimas susigrąžinant, kad būtų atkurta ankstesnė padėtis. Pagrindinis tikslas, kurio siekiama neteisėtai suteiktos valstybės pagalbos susigrąžinimu, yra panaikinti konkurencijos iškraipymą, kurį lėmė tokia pagalba suteiktas konkurencinis pranašumas. Gražindamas pagalbą gavėjas praranda rinkoje turėtą, palyginti su savo konkurentais, pranašumą, ir taip atkuriamas iki pagalbos suteikimo buvusi padėtis (2011 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *Residex Capital IV*, C-275/10, EU:C:2011:814, 33 ir 34 punktai).
- 132 Tokiomis aplinkybėmis, pagalbos gavėjo požiūriu, nepagrįstą naudą taip pat sudarytų nesumokėtos palūkanos, kurias jis būtų sumokėjęs nuo aptariamąs pagalbos sumos, jei būtų turėjęs pasiskolinti šią sumą rinkoje, neteisėtumo laikotarpiu, ir jo konkurencinės padėties, palyginti su kitų rinkos ūkio subjektų padėtimi, pagerinimas tuo laikotarpiu (šiuo klausimu žr. 2008 m. vasario 12 d. Sprendimo *CELF ir ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, 51 punktą).
- 133 Todėl tokiomis aplinkybėmis, kurios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, ir nepažeidžiant toms aplinkybėms taikomų senaties termino taisyklių, priemonė, kurią sudaro tik pareiga susigrąžinti nereikalaujant palūkanų, nėra tinkama visiškai panaikinti neteisėtumo pasekmes, nes nebūtų atkurta ankstesnė padėtis ir nebūtų visiškai pašalintas konkurencijos iškraipymas (šiuo klausimu žr. 2008 m. vasario 12 d. Sprendimo *CELF ir ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, 52–54 punktus ir 2011 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *Residex Capital IV*, C-275/10, EU:C:2011:814, 33 ir 34 punktus).
- 134 Todėl nacionalinės valdžios institucija, taikydama SESV 108 straipsnio 3 dalį, privalo nurodyti pagalbos gavėjui sumokėti palūkanas už neteisėtumo laikotarpį (šiuo klausimu žr. 2008 m. vasario 12 d. Sprendimo *CELF ir ministre de la Culture et de la Communication*, C-199/06, EU:C:2008:79, 52 punktą ir 2011 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *Residex Capital IV*, C-275/10, EU:C:2011:814, 33–35 punktus).
- 135 Dėl taisyklių, kurios taikomos palūkanoms apskaičiuoti, pažymėtina, kad, remiantis šio sprendimo 89 punkte minėta jurisprudencija, galima teigti, kad, nesant Sąjungos reglamentavimo šioje srityje, neteisėtos pagalbos susigrąžinimas turi būti vykdomas laikantis taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytų taisyklių.
- 136 Konkrečiai kalbant, dėl šio sprendimo 110 ir 111 punktuose nurodytų priežasčių nei Reglamento Nr. 659/1999 14 straipsnio 2 dalis, nei Reglamento Nr. 794/2004 9 ir 11 straipsniai negali būti laikomi tokiu Sąjungos reglamentavimu šioje srityje. Priešingai, nei teigia Estijos ir Graikijos vyriausybės ir Komisija, dėl tų pačių argumentų šios nuostatos taip pat negali būti taikomos netiesiogiai ar pagal analogiją.
- 137 Todėl, remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, taikytini nacionalinės teisės aktai neturi būti mažiau palankūs už teisės aktus, reglamentuojančius panašius nacionalinio lygmens atvejus (lygiavertiškumo principas), ir dėl jų Sąjungos teisės sistemos suteiktų teisių įgyvendinimas neturi tapti praktiškai neįmanomas ar pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) (2015 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, 40 punktus).

- 138 Dėl veiksmingumo principo Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad kiekvienas atvejis, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės procesinės nuostatos Sąjungos teisę taikyti tampa neįmanoma arba pernelyg sudėtinga, turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į šios nuostatos vaidmenį visame procese, jo eigą ir ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose (2015 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, 41 punktą).
- 139 Šiuo klausimu reikia nuspręsti, kad dėl nacionalinės teisės negali tapti neįmanoma taikyti Sąjungos teisę dėl to, nacionaliniai teismai ar valdžios institucijos nebegalėtų vykdyti pareigos užtikrinti, jog laikomasi SESV 108 straipsnio 3 dalies trečio sakinio (šiuo klausimu žr. 2015 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, 42 ir 45 punktus).
- 140 Iš tiesų, nacionalinė taisyklė, kliudanti nacionaliniam teismui ar nacionalinės valdžios institucijai nustatyti visas pasekmes, kylančias dėl SESV 108 straipsnio 3 dalies trečio sakinio pažeidimo, turi būti laikoma nesuderinama su veiksmingumo principu (šiuo klausimu žr. 2015 m. lapkričio 11 d. Sprendimo *Klausner Holz Niedersachsen*, C-505/14, EU:C:2015:742, 42 ir 45 punktus).
- 141 Nagrinėjamoje byloje remiantis šia jurisprudencija darytina išvada, kad nors neteisėtos pagalbos susigrąžinimas turi būti vykdomas laikantis taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytų taisyklių, SESV 108 straipsnio 3 dalyje vis dėlto reikalaujama, kad šiomis taisyklėmis būtų užtikrintas visos neteisėtos pagalbos susigrąžinimas ir kad dėl tos priežasties pagalbos gavėjui būtų nurodyta sumokėti palūkanas už visą laikotarpį, kuriuo jis naudojosi ta pagalba, o tų palūkanų norma turi būti tokia pati, kokia būtų taikyta, jei jis šiuo laikotarpiu būtų skolinęsis aptariamą pagalbą sumą rinkoje.
- 142 Atsižvelgiant į visus išdėstytus argumentus, į penktąjį klausimą reikia atsakyti, kad Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad jeigu nacionalinės valdžios institucija savo iniciatyva susigrąžina pagalbą, kurią klaidingai suteikė pagal Reglamentą Nr. 800/2008, ji privalo reikalauti iš tos pagalbos gavėjo sumokėti palūkanas pagal taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytas taisykles. Šiuo atveju SESV 108 straipsnio 3 dalyje reikalaujama, kad šiomis taisyklėmis būtų užtikrintas visos neteisėtos pagalbos susigrąžinimas ir kad todėl pagalbos gavėjui būtų nurodyta sumokėti palūkanas už visą laikotarpį, kuriuo jis naudojosi ta pagalba, o palūkanų norma turi būti tokia pati, kokia būtų taikyta, jei jis šiuo laikotarpiu būtų skolinęsis aptariamą pagalbą sumą rinkoje.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 143 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

- 2008 m. rugpjūčio 6 d. Reglamento (EB) Nr. 800/2008, skelbiančio tam tikrų rūšių pagalbą suderinama su bendrąja rinka taikant [SESV 107 ir 108] straipsnius (Bendrasis bendrosios išimties reglamentas), 8 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad „projekto ar veiklos vykdymas“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, prasidėjo tada, kai buvo pateiktas pirmasis šiam projektui ar veiklai reikalingos įrangos užsakymas prisiimant besąlyginį ir teisiškai privalomą įsipareigojimą prieš pateikiant paraišką dėl pagalbos, neatsižvelgiant į galimas šio įsipareigojimo atsisakymo išlaidas.**
- SESV 108 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama taip, kad šioje nuostatoje reikalaujama, jog nacionalinės valdžios institucija savo iniciatyva susigrąžintų pagalbą, kurią ji suteikė pagal Reglamentą Nr. 800/2008, jeigu vėliau konstatuoja, kad tame reglamente nustatytos sąlygos nebuvo tenkinamos.**

3. Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad nacionalinės valdžios institucija negali sukurti teisėtų lūkesčių dėl pagalbos teisėtumo jos gavėjui, jei pagalbą ji suteikia klaidingai taikydama Reglamentą Nr. 800/2008.
4. Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad jeigu nacionalinės valdžios institucija suteikė pagalbą iš struktūrinio fondo klaidingai taikydama Reglamentą Nr. 800/2008, neteisėtos pagalbos susigrąžinimui taikytinas senaties terminas, jei tenkinamos 1995 m. gruodžio 18 d. Reglamento (EB, Euratomas) Nr. 2988/95 dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos taikymo sąlygos, yra ketveri metai, kaip nustatyta to reglamento 3 straipsnio 1 dalyje, arba, jei tos sąlygos netenkinamos, taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytas terminas.
5. Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad jeigu nacionalinės valdžios institucija savo iniciatyva susigrąžina pagalbą, kurią klaidingai suteikė pagal Reglamentą Nr. 800/2008, ji privalo reikalauti iš tos pagalbos gavėjo sumokėti palūkanas pagal taikytinoje nacionalinėje teisėje nustatytas taisykles. Šiuo atveju SESV 108 straipsnio 3 dalyje reikalaujama, kad šiomis taisyklėmis būtų užtikrintas visos neteisėtos pagalbos susigrąžinimas ir kad todėl tos pagalbos gavėjui būtų nurodyta sumokėti palūkanas už visą laikotarpį, kuriuo jis naudojo ta pagalbą, o palūkanų norma turi būti tokia pati, kuri būtų taikyta, jei jis šiuo laikotarpiu būtų skolinęsis aptariamą pagalbą sumą rinkoje.

Parašai.